

Lezing: Ruth 1

‘Het gewone leven’ – zo heet een boek dat een bekend theoloog uit de vorige eeuw, Miskotte, heeft geschreven over het bijbelboek Ruth met deze titel: ‘Het gewone leven’.

En dat is precies waar het in het boek Ruth over gaat. Een verhaal over een gewoon gezin, geen koningen of profeet, maar een gewoon gezin waarin van alles gebeurt die in het gewone, dagelijkse leven aan de orde kunnen zijn.

Dit kleine boekje Ruth over dat gewone leven staat in de bijbel tussen twee grote boeken: Rechters en Koningen. Twee Bijbelboeken waarin van alles rond het volk Israël gebeurt, vooral ook veel geweld.

Waarbij in het boek Rechters wordt vermeld dat ieder deed wat goed was in zijn eigen ogen.

Midden tussen al die verhalen verschijnt opeens het verhaal van Ruth.

Een verhaal van schijnbaar gewone mensen, een verhaal van tegenslag, verdriet, van trouw en liefde.

Om ons te laten zien dat ook daar, en zelfs misschien wel juist daar, het verhaal van God zijn weg gaat.

Dat je in het gewone leven moet zijn voor hoop op een betere wereld.

Niet op het grote wereldtoneel, niet bij de groten der aarde, maar bij gewone mensen die met vallen en opstaan een weg zoeken in het leven, mensen zoals wij.

En dat je in dat gewone leven sporen van God kan vinden.

Ook al komt God zelf in het boek Ruth niet met zoveel woorden in beeld en alleen indirect ter sprake in een paar woorden van Naomi en Ruth.

En, niet te vergeten, in de naam van de man Elimelech. Zijn naam betekent ‘God is koning’ en dat is een veelzeggende naam in die tijd van geweld en waarin iedereen maar doet wat men zelf goed vindt.

In dat gewone leven van gewone mensen leeft de hoop dat God koning zal zijn.

En dat is de ondertoon van dit verhaal: dat zal uitlopen op de geboorte van een kind, de grootvader van koning David, een voorvader en daarmee ook Ruth als voormoeder van Jezus.

En zo wordt Ruth dan ook genoemd in het geslachtregister van Jezus in Mattheüs 1.

Als een buitenlandse, allochtone vrouw zouden we nu zeggen.

Het bijbelboek Ruth wordt in de joodse synagoge gelezen op Pinksteren, het oogstfeest.

En wij zullen deze zondagen rond Pinksteren dit boekje lezen..

Bij het luisteren naar het eerste hoofdstuk is het u misschien opgevallen hoe vaak het woord ‘terugkeren’/’teruggaan’ daarin voorkomt. Zoiets wordt in de bijbel vaak bewust gedaan. In dit eerste hoofdstuk gaat het dus om ‘terugkeren’.

Terugkeren. Dat is een woord dat bij ons niet zo in tel is. Weggaan, dat is beter. Even erop uit, alle dagelijkse beslommeringen achter je laten, een liefst zo ver mogelijke reis maken – het mag tenslotte weer... na die ellendige corona tijd.

Terugkeren daarentegen, dat is je weer voegen in het gewone leven met z'n vaste patronen. En dat is echt wel prima, maar ook weer niet iets om over naar huis te schrijven. Terugkeren - in de bijbel is het een woord met lading. Het heeft een bijzondere geestelijke betekenis.

Het verhaal begint trouwens met weggaan. Een man, een vrouw en twee zonen verlaten Bethlehem, omdat er honger is. Ze gaan naar het buurland Moab, waar eten in overvloed is, en vestigen zich daar. Dat klinkt vanzelfsprekend. We zouden het zelf ook doen. Maar in de context van de bijbel is het minder vanzelfsprekend. Bethlehem betekent Broodhuis. Het ligt in Israël, het beloofde land van melk en honing. Het verhaal wil, dat het een godsgeschenk is om er te zijn. Het is een plaats, die je niet zomaar verlaat. Wie dat doet, neemt daarmee ook afstand van de gever van brood en leven, van de Eeuwige.

Natuurlijk, je hoeft niet persé in Israël te wonen om volgens de Joodse wetten te kunnen leven en de Joodse feesten te kunnen vieren. Ik ga ervan uit, dat deze familie dat ook is blijven doen. Maar op afstand van de gemeenschap kan het lijntje met God wel snel dunner worden. En dat is ook in dit verhaal het geval...

Want wat gebeurt er: na enige tijd sterft de man, Elimelech. De zonen van Elimelech heten Machlon en Kiljon. Die namen betekenen 'de zwakke' en 'de ziekelijke'. Als de naam 'Elimelech' niet meer klinkt in hun huis, trouwen zij met vrouwen uit Moab, die de God van Israël niet kennen. En dan sterven ook die zonen, zodat de weduwe tenslotte echt helemaal alleen overblijft, met haar twee buitenlandse schoondochters.

Naomi heet de weduwe, dat betekent zoiets als ‘lentekind’ of ‘de lieflijke’, maar zo voelt zij zich natuurlijk niet meer. En daarom staat ze op een dag op, om terug te keren. En hierin kunnen we woorden als van gelijkenis horen.

Zo kan het de mens in de relatie tot God vergaan. Het is ermee als eb en vloed. Die relatie wordt getekend door weggaan en terugkeren.

Op dit moment betekent het woord ‘terugkeren’ voor Naomi alleen nog niet veel meer dan haar magere bezittingen inpakken en de deur van haar huis in Moab achter zich dicht trekken. Het heeft voor haar geen geestelijke betekenis. Ze ziet eenvoudig geen toekomst meer voor zichzelf, waar ze nu is. Ze heeft bovendien gehoord dat er weer eten is in Broodhuis, in Bethlehem. En daarom wil ze terug.

Haar schoondochters, Orpa en Ruth, vergezellen haar het eerste gedeelte. Maar op een bepaald punt vindt Naomi het genoeg. Ze raadt hen aan om terug te keren. In het gesprek dat dan volgt kun je horen dat er al iets verandert in de betekenis van dat woord terugkeren.

Het wordt daar al meer dan je verplaatsen, teruggaan naar de plek waar je geboren bent. Er sluipt ook al iets in van nieuw leven vinden; een man, kinderen. Ga terug, mijn dochters, zegt Naomi. Waarom zouden jullie met mij meegaan? Kan ik nog zonen krijgen, die jullie mannen kunnen worden? Ga toch terug!

Orpa laat zich overtuigen. Haar naam betekent zoiets als ‘zij die de nek toekeert’. Ze maakt zich los van Naomi en keert terug naar het huis van haar eigen moeder. En het verhaal veroordeelt haar daar niet om.

Het is een heel begrijpelijke keuze. Dat is die van Ruth misschien veel minder. Zij is net zo'n Moabitische als Orpa. Ze is opgegroeid in een andere cultuur en met een andere god dan haar schoonfamilie. Andere waarden worden er hooggehouden. In Moab is vruchtbaarheid alles. Het gaat er om groei en winst. Als ze bij Naomi blijft, kan ze dat niet verwachten voor zichzelf. Het zal ploeteren zijn, met hun tweetjes.

Ze mag er niet van uitgaan, dat iemand daar met een buitenlandse als zij zal willen trouwen en dat ze nog kinderen zal krijgen. Wat heeft ze te zoeken in Bethlehem, ook al betekent dat Broodhuis? Ga toch terug, zegt Naomi tegen haar. Maar Ruth houdt voet bij stuk.

Haar naam betekent dan ook 'vriendin'. Zij wil terugkeren met Naomi. Ruth zegt: Vraag me toch niet langer u te verlaten en terug te gaan (...) Waar u gaat, zal ik gaan, waar u slaapt, zal ik slapen; uw volk is mijn volk en uw God is mijn God.

Aangrijpende woorden. Ze hangen aan elkaar van liefde. Van trouw. Ruth is ook geraakt door de God van Naomi. Ze heeft een tijd lang in het huis van Naomi gewoond.

Ze heeft er deel uitgemaakt, van het Joodse leven. Ook al was de Geest er misschien een beetje uit, de familie van Elimelech heeft zich gehouden aan de Joodse wetten en de Joodse feesten gevierd. Voor hen was dat niets bijzonders. Het hoorde bij het gewone leven met z'n vaste patronen. Maar voor Ruth was dat anders. De sfeer in dat huis was waarschijnlijk bijzonder voor haar. Dat niet vruchtbaarheid, groei en winst de belangrijkste waarden waren. Maar woorden als liefde en trouw. Dat zal haar misschien hebben geraakt. In haar schoonmoeder heeft ze meer dan een arme weduwe lief, ze houdt van een volk en van hun God.

Als Naomi met Ruth samen aankomt in Bethlehem, zegt ze tegen iedereen die het wil horen: Noem mij niet langer Naomi, noem mij Mara, want de Ontzagwekkende heeft mijn lot zeer bitter gemaakt.

En misschien voelen ook wij ons wel als gelovigen/ als kerk soms als Naomi, zwaar aangeslagen, vanwege de velen die afhaken, kerken die worden gesloten. Ook onze.....

We staan met lege handen.

Het brood is op, de geest lijkt verdwenen.

Net als in het boek Ruth lijkt er maar zo weinig te merken van Gods aanwezigheid in het leven en in de wereld.

En is er dan toch nog meer te zien als we ons spiegelen in het boek Ruth?

Zien we vooral Naomi, die de moed heeft opgegeven, geen hoop meer heeft, geen toekomst meer verwacht?

Of zien we ook Ruth, die trouw blijft, die niet opgeeft maar meegaat met Naomi, doorzet.

Ruth die, heel gewoon in het dagelijkse leven gaat doen wat gedaan moet worden, eten zoeken, zorgen voor haar schoonmoeder.

En zien we dan toch ook tekenen van Gods aanwezigheid?

En dat hoeft niet eens in grote wonderen, in opzienbarende tekenen of spektakel, zoals op die eerste pinksterdag in Jeruzalem.

Maar hopelijk wel heel subtiel en bijna verborgen in de omgang van mensen met elkaar, in de trouw en het volhouden van rechtvaardig en goed handelen.

Door in het gewone dagelijkse leven te doen wat gedaan moeten worden, heel praktisch en dichtbij, trouw in de gewone dingen: ‘waar u gaat, zal ik gaan, waar u slaapt zal ik slapen, Uw God is mijn God, uw volk is mijn volk.’

Aan het slot van het hoofdstuk lezen we: Ruth en Naomi komen aan in Bethlehem aan het begin van de gerst oogst. Bethlehem kan weer worden wat die naam betekent: broodhuis.

Dat wij zo met Ruth, vol goede moed en verwachting, op weg gaan naar het Pinksterfeest, feest van hoop.

Dat soms een licht van vreugde ons groet.....

Loosdrecht, Gereformeerde Kerk  
ds. Hillegonda Ploeger